

*Шарата Н. Г., кандидат педагогічних наук, доцент,
проректор з виховної роботи Миколаївського аграрного
університету (м. Миколаїв)*

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ: ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Здійснено аналіз розвитку інноваційної діяльності вищих навчальних закладів; розкрито її роль; визначено основні завдання та виокремлено основні напрями інноваційної діяльності вищої школи. Показано, що центральним елементом реконструкції інноваційної діяльності є зміна її змістової, технологічної, організаційно-правової основ. Доведено врахування закономірностей становлення і розвитку багаторівневої моделі вищої освіти, її різноманіття, технології, особливості підготовки висококваліфікованих кадрів для різних рівнів, напрямів, профілів підготовки. Необхідність збереження тенденцій стійкого розвитку ВНЗ передбачає розробку його стратегічної діяльності відповідно до положень сучасної освітньої політики держави.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, тенденції, інноваційна діяльність, розвиток, завдання.

Осуществлен анализ развития инновационной деятельности высших учебных заведений; раскрыта ее роль, определены основные задачи и выделены основные направления инновационной деятельности высшей школы. Показано, что центральным элементом реконструкции инновационной деятельности является изменение его содержательной, технологической, организационно-правовой основ. Доказан учет закономерностей становления и развития многоуровневой модели высшего образования, ее многообразия, технологии, особенности подготовки высококвалифицированных кадров для различных уровней, направлений, профилей подготовки. Необходимость сохранения тенденций устойчивого развития вуза предусматривает разработку его стратегической деятельности в соответствии с положениями современной образовательной политики государства.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, тенденции, инновационная деятельность, развитие, задачи.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Роль вищої освіти на сучасному етапі обумовлена не лише потребами українського суспільства, але й нагальною необхідністю подолання загрози відставання країни від світових тенденцій економічного і суспільного розвитку.

На початку ХХІ століття визначилися нові тенденції зміни ціннісних пріоритетів, що визначають суспільний розвиток. Людство зробило перехід від індустріального суспільства з яскраво вираженим технократизмом мислення до постіндустріального, інформативного, що передбачає переоцінку інтелекту і кваліфікації людини. Унікальність цих процесів в сучасній Україні обумовлена формуванням на її теренах нової системи суспільних відносин, пов'язаних зі зміною соціополітичних та економічних парадигм. Крім того інтеграція у світову економіку потребує від України підвищеної відповідальності в розвитку ефективної економічної моделі.

Масштаби і темпи цих перетворень спонукають суспільство все більш спиратися на знання, підкріплені вагомою теоретично-інноваційною і виробничо-практичною базою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення та розвиток України, як демократичної держави, модернізація національної системи освіти однією із пріоритетних визначають проблему інноваційної діяльності вищих навчальних закладів (ВНЗ).

Вітчизняні та зарубіжні дослідники в останнє десятиліття приділили достатню увагу проблемі інноваційної діяльності освітніх закладів. Зокрема, проблема педагогічної інноватики відображається у працях К. Ангеловські, Л. Даниленко, В. Паламарчук, І. Підласого, А. Пригожина [1; 2; 3; 4; 5]; особливості інноваційної педагогічної діяльності досліджується В. Загвязинським, В. Кан-Каліком, Л. Подимовою, В. Сластьоніним, Н. Лапіною [6; 7; 8; 9].

Вітчизняні вчені розглядають інновацію в освіті як:

– процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися по-іншому;

– результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем;

– актуальні, значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти і позитивно впливають на її розвиток;

– продукти інноваційної освітньої діяльності, які характеризуються процесами створення, розповсюдження та використання нового засобу (новизни, нововведення) в галузі педагогіки та наукових досліджень;

– нові форми організації праці та управління, нові види технологій, які охоплюють не тільки окремі установи й організації, а й різні сфери діяльності;

– процес оновлення чи вдосконалення теорії і практики освіти, який оптимізує досягнення мети;

– процес здійснення цілеспрямованих на перетворення певних компонентів у структурі або функціонуванні організації;

– нові ідеї, дії або адаптовані ідеї, або такі, для яких настав час реалізації;

– нововведення в галузі техніки, організації праці й управління, що ґрунтуються на використанні досягнень науки і передового досвіду, а також застосування цих нововведень у найрізноманітніших галузях і сферах діяльності [10].

Мета статті – визначити основні завдання інноваційної діяльності вищої школи та проаналізувати тенденції розвитку інноваційної діяльності вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Інновації перетворюються у визначний фактор підвищення конкурентоспроможності країн на світовому ринку. Створення, розповсюдження та використання інновацій є життєво важливою складовою економічного росту, джерелом вирішення соціальних проблем та підвищення якості життя, включаючи забезпечення людства необхідними ресурсами, покращення здоров'я та захист навколишнього середовища.

Під впливом науково-технічного прогресу і, як його основи, інноваційного процесу, змінюється розуміння і самих інновацій. Якщо на початку 90-х рр. ХХ ст. Р. Нельсон під інноваціями розумів створення та впровадження організаціями продуктів та виробничих процесів, які є новими для цих організацій, тобто технологічні інновації [11], то вже через декілька років, в основному завдяки працям Б.-А. Лундвалла та К. Фримена, стали розглядатися і

нетехнологічні інновації – інституційні, соціальні й освітні, а також організаційні [12; 13; 14].

Інновацію характеризують як комерціалізацію творчості [15]. Більш широке визначення запропоновано Радою з економічних і соціальних досліджень Великої Британії й прийнято Європейським співтовариством.

Більшість зарубіжних учених вважають інноваційну діяльність одним із основних аспектів роботи сучасної школи в режимі розвитку, що характеризується послідовністю та поетапністю. Зокрема, В. Слободчиков визначає як інноваційну будь-яку діяльність, що призводить до суттєвих змін порівняно з існуючою традицією. Інноваційна діяльність передбачає відхилення від норми, стандарту, визнаного в конкретних соціально-економічних умовах. Залежить інноваційна діяльність від двох факторів: сили інноваційних процесів та характеру їх відносин з навколишнім світом [16].

Важливим інструментом модернізації вищого навчального закладу є стратегічний менеджмент та стратегічне планування його діяльності.

Стратегічною метою інноваційної діяльності вищої школи є забезпечення стійкого розвитку вищої освіти на підставі: 1) збереження та відтворення інтелектуального потенціалу ВНЗ; 2) створення якісних і доступних освітніх послуг, що потребує ринку; 3) інтеграції освітнього, наукового та науково-технічного інноваційних процесів; 4) покращення соціально-економічного стану співробітників ВНЗ, студентів та аспірантів, докторантів.

До основних завдань інноваційної діяльності вищої школи належать:

– формування та реалізація у ВНЗ повного інноваційного циклу в освітній та науково-технічній сферах як бази для підготовки нового покоління висококваліфікованих фахівців та розвитку інтелектуального потенціалу вищої школи;

– формування умов та стимулів для залучення науковців, науково-педагогічних працівників, студентів, аспірантів, докторантів до інноваційного процесу;

– забезпечення інвестиційної привабливості ВНЗ;

- використання інноваційної діяльності для підвищення якості підготовки спеціалістів у нових економічних умовах;
- удосконалення змісту та технологій навчання на основі запровадження в навчальний процес результатів інноваційної діяльності ВНЗ;
- концентрація інтелектуального потенціалу та матеріально-технічних ресурсів вищої школи на дослідженнях та розробках за пріоритетними напрямками розвитку науки та техніки на підставі реалізації повного інноваційного циклу;
- створення багаторівневої галузевої системи управління результатами наукової та інноваційної діяльності на базі комерціалізації нових наукових знань, розробок та об'єктів інтелектуальної власності;
- організація у ВНЗ гнучкої багаторівневої системи безперервної підготовки та перепідготовки спеціалістів, підвищення кваліфікації кадрів для інноваційної сфери на основі технологій традиційного та дистанційного навчання;
- запровадження у ВНЗ системи управління якістю освітньої, наукової та інноваційної діяльності;
- формування і розвиток інфраструктури у науковій та освітній сферах.

Виокремимо основні напрями інноваційної діяльності вищої школи.

По-перше, розвиток інноваційної структури та інфраструктури інноваційної діяльності у науковій, науково-технічній, виробничо-технологічній та освітній сферах. Модернізація організаційно-функціональної структури ВНЗ як ядро навчально-науково-інноваційного комплексу, включаючи колегіальні органи управління, що забезпечує єдність та ефективність інноваційної діяльності, потенціалу та матеріально-технічних, фінансових та адміністративних ресурсів галузей, регіонів, приватного сектору економіки та зарубіжних партнерів.

По-друге, кадрове забезпечення інноваційної діяльності. Багаторівнева підготовка та перепідготовка кадрів для інноваційної діяльності, у тому числі для системи освіти; підвищення кваліфікації та організація стажувань науково-педагогічних працівників та наукових співробітників у галузі організації інноваційної діяльності та управління науковими проектами у сфері

науки та освіти. Розробка єдиної системи навчально-методичного забезпечення підготовки кадрів для інноваційної сфери включаючи електронне та мультимедійне навчально-методичне забезпечення та нові інформаційні технології дистанційної освіти.

По-третє, управління якістю інноваційної діяльності. Запровадження багаторівневої системи управління якістю інноваційної діяльності в науково-освітній сфері. Ресурсне, кадрове, інфраструктурне, нормативне та методичне забезпечення повного інноваційного циклу та збалансованість окремих його етапів на міністерському та вузівському рівнях.

По-четверте, економічні аспекти інноваційної діяльності вищої школи. Розробка принципів та економічних механізмів стимулювання взаємовигідного підприємництва у науковій та освітній сферах, що дозволяють виявити інтелектуальний потенціал та підвищити інноваційну активність творчих колективів та окремих науковців ВНЗ.

По-п'яте, пропаганда інноваційної діяльності у вищій школі. Розповсюдження досвіду та пропаганда переваг інноваційного шляху розвитку вищої освіти. Підтримка спеціалізованих, у тому числі, електронних, спрямованих на розвиток національної інноваційної системи та інноваційного комплексу вищої школи.

Проведення активної роботи щодо формування національної інноваційної системи освіти України – це нагальне завдання сьогодення. Адже вища школа має великі можливості щодо вагомого внеску в дослідження й формування національної інноваційної системи, пошук шляхів підвищення рівня інноваційних здібностей нашого суспільства, формування інноваційної культури, інноваційного мислення й інноваційного менталітету, розвитку багаторівневої системи підготовки кадрів для інноваційної економіки, створення й розвиток об'єктів інфраструктури, мережі організацій щодо надання консалтингових послуг у галузі інноваційної діяльності, сприяння формуванню інноваційного шляху розвитку вітчизняної економіки.

Організація інноваційної діяльності потребує чіткого визначення її компонентів. На сучасному етапі розвитку освітньої інноватики відбувається активний процес формування загальних підходів до

структурування інноваційної діяльності. Так, в основу структурування інноваційної діяльності В.І. Слободчиков покладає діяльнісний підхід, виокремлюючи такі її компоненти:

- науково-дослідна діяльність, спрямована на отримання знань про відкриття;
- проектна діяльність, метою якої є розробка інструментально-технологічного знання щодо шляхів впровадження відкриття (інноваційний проект);
- освітня діяльність, спрямована на професійний розвиток суб'єктів інноваційної діяльності, їх особливого досвіду щодо реалізації нововведення.

З огляду на вищезазначене, дослідник підкреслює, що інноваційна діяльність спрямована на перетворення відкриття в проект, проекту – у технологію реальної діяльності, результати якої і представляють собою інновацію [16, С. 4-28].

Основною формою організації та здійснення інноваційної діяльності у сфері науки й освіти виступає інноваційний проект – комплекс заходів у рамках повного інноваційного циклу, спрямований на створення конкретного інноваційного продукту; проект, реалізація якого дозволяє створювати нові або модернізувати існуючі освітні технології, продукти, обладнання, навально-методичне забезпечення й засоби навчально-методичного профілю, структурні й інфраструктурні нововведення у сфері освіти, а також здійснювати нові освітні послуги й готувати спеціалістів, яких потребує ринок праці.

До основних етапів повного інноваційного циклу створення інноваційної продукції й надання послуг відносимо:

- фундаментальні й пошукові дослідження;
- стратегічні маркетингові дослідження;
- дослідно-конструкторські роботи;
- передвиробничий етап (організація виробництва й підготовка персоналу, ліцензування й сертифікація послуг, методик, обладнання);
- виробничий етап;
- реалізацію продукції;
- трансфер продукції й послуг.

Інноваційні проекти у науково-технічній та освітній сферах можуть класифікуватися

за результатом як проекти, спрямовані на створення нових або удосконалених продуктів, технологій, надання нових або удосконалених послуг; формування нових механізмів просування продукції (послуг) на ринок; створення й розвиток інноваційної інфраструктури.

Для інноваційних освітніх проектів характерна взаємодія із ринком освітніх послуг і ринком праці. Ринок освітніх послуг і ринок праці мають свою специфіку. Зокрема, для ринку праці фахівець може розглядатися як кінцевий інноваційний продукт, що дає можливість класифікувати інноваційні освітні проекти на:

- навчальні (спрямовані на надання нового або модернізованого виду освітніх послуг);
- навчально-видавничі (спрямовані на розробку змісту нових підручників, навчально-методичних посібників включаючи електронні мультимедійні підручники й навчально-методичні посібники);
- матеріально-технічні (спрямовані на розробку, тиражування й комерційну реалізацію нових або модернізованих взірців навальної техніки, обладнання й засобів навчання).

Для управління інноваційною діяльністю у ВНЗ принципово важливим є забезпечення повноти й погодженості етапів інноваційного циклу. У зв'язку з цим система управління інноваційною діяльністю у науково-технічній й освітній сферах у ВНЗ має забезпечувати вирішення таких завдань:

- оцінку інноваційного потенціалу результатів фундаментальних й пошукових досліджень підрозділів ВНЗ;
- фіксацію прав на результати науково-дослідної діяльності;
- ведення баз даних й інформаційної підтримки інноваційної діяльності ВНЗ;
- комерціалізацію прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- підвищення кваліфікації кадрів, задіяних в інноваційній діяльності, тренінг менеджерів інноваційних проектів.

Висновки. Таким чином, у сучасному суспільстві у межах вищої школи, окрім наукових досліджень, об'єдналися практично всі функції щодо створення нових продуктів – одержання нового знання, перетворення його у технічне розроблення, або технологію та впровадження у реальне виробництво, а

також підготовка фахівців для виконання вищезазначених функцій. Відповідно, університети сьогодні є реальними суб'єктами інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність вищих навчальних закладів дозволяє забезпечувати цивілізовану комерціалізацію знань і технологій.

Література

1. Ангеловски К. Учителя и инновации / Ангеловски Крсте. – М. : Просвещение, 1991. – 159 с.
2. Даниленко Л.І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах / Л.І. Даниленко : монографія. — К. : Міленіум, 2004. – 358 с.
3. Паламарчук В.Ф. Інноваційні процеси в педагогіці / В.Ф. Паламарчук // Педагогічні інновації у сучасній школі. – Освіта. – 1994. – С. 5-9.
4. Підласий І. Педагогічні інновації / І. Підласий, А. Підласий // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 3-17.
5. Пригожин А.И. Нововведения: Стимулы и препятствия. (Социальные проблемы инноватики) / А. И. Пригожин. – М. : Политиздат, 1989. – 271 с.
6. Загвязинский В. И. Инновационные процессы в образовании и педагогическая наука / В. И. Загвязинский // Инновационные процессы в образовании. – Тюмень, 1990. – С. 46-55.
7. Кан-Калик В. И. Педагогическая деятельность как творческий процесс / В.И. Кан-Калик. – М., 1997. – 64 с.
8. Слостенин В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В.А. Слостенин, Л.С. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 224 с.
9. Лапин Н.И. Интенсификация инновационных процессов – стратегическая задача теории и практики нововведений / Н.И. Лапин // Инновационные процессы. – М. : ВНИИСИ, 1982. – С. 5-18.
10. Тягло А.В. Критическое мышление: Проблемы мирового образования XXI века / А.В. Тягло, Т.С. Воропай. – Харьков, 1999. – 356 с.
11. Nelson R. National Systems: A Comparative Analysis – N.Y.: Oxford University Press, 1993.
12. Freeman C. The National Systems of Innovation in Historical Perspective // Cambridge Journal of Economics, 19, 5-24, 1995.
13. Freeman The Economics of Technical Change // Cambridge Journal of Economics, 18, 563-514, 1994.
14. Lundvall B.A. National Systems of Innovation. Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning London. – Pinter Publishers, 1992.
15. Hart D.A. Innovation clusters: key concepts. Department of Land Management and Development, and School of Planning Studies, The University of Reading, United Kingdom. – 2001.
16. Слободчиков В. И. Проблемы становления и развития инновационного образования / В. И. Слободчиков // Инновации в образовании. – 2003. — №2. — С. 4-28.

Sharata N., kandidat of pedagogical science

INNOVATIVE ACTIVITY IN HIGHER EDUCATION: KEY CHALLENGES AND TRENDS

Nowadays, education is one of the most important means of promoting the economic development of the nation, its social stability as well as development of public society institutes. The possible variants of restructuring the system of education are being actively discussed, developed and introduced today. The main element of the reconstruction is changing the conceptual, technological, organizational and legal foundations of higher educational establishments' activity. A base for restructuring the higher educational establishments is the provisions of Bologna Declaration, current requirements for social and economic development of society and new concepts of management. It is also necessary to take into account the rules of establishment and development of a multi-level model of higher education, its versatility, technologies and peculiarities of training highly-qualified personnel of different levels, fields and profiles. The system of higher education trains specialists that are forming the basic personnel potential of the country. Thus, a flexible adaptation of universities to the requirements of social environment is quite important. At the same time, the universities' development strategy is to be active rather than accommodating to external realities. Taking into account the tasks facing the country's educational institutions, it becomes clear that every educational establishment should revise its activity and determine the further perspectives of its development. The importance of following the tendencies of stable development of higher educational establishments under existing conditions calls for working out the strategy in conformity with the statements of the state current educational policy. The article is devoted to the determination of the main tasks of the innovation activity and consideration of the main trends of the higher school innovation activity.

Key words: Higher educational establishment, trends and tendencies, innovation, innovation activity, system of education.